

УДК 215+ 216]: 167.22

Ідея взаємодії добра-зла, світла-темряви у контексті різних принципів. (Зі спадщини українських філософів 40-х рр. XIX- 80-х рр. XX ст.)

З.І. ТІМЕНИК

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна, E-mail: consystoria@ukr.net

Авторське резюме

У контексті обміркованої філософо-релігійної ідеї охарактеризовано особливості контактів між кількома принципами. Стверджується багатовимірність, неоднозначність процесів з елементами гармонії, симфонії і синтезу.

Філософо-релігійна ідея добра-зла, світла-темряви функціонує через прояви принципів таємничості, єдності протилежностей, єдності всього суцього. Названі принципи опосередковано обумовлюються дією деяких відношень (зокрема, – «Бог-людина-Бог», «абсолютне-відносне»), моделей («мета–«акти свободи»-благодать «згори»-«влада зла») тощо. Водночас проаналізовано особливості процесів, які відбуваються всередині названих структур.

Об'єктивно виникають елементи антиномій, позаяк створюється комплекс процесів, який стає багатовимірним, неоднозначним та суперечливим. З погляду філософської концепції часопростору формується специфічна темпоральність. Наслідки названих процесів спричиняють переосмислення і контекстуальну корекцію низки понять («страх Божий», «страх людський», «безбожництво», «атеїзм» тощо). Відтак відбуваються трансформаційні процеси, що заторкують трансцендентно-іманентні стани у руслі міжрелігійних комунікацій та міждисциплінарного простору.

Під час аналізу даної ідеї щоразу створюється ефект проблематичності, який впливає на безперервне з'ясування того, чим насправді є світло-темрява, добро-зло (зокрема, з огляду на ускладнені несумірні ситуації між обміркованими принципами та догматичними системами).

Ключові слова: елементи антиномій, ідея добра-зла, світла-темряви.

**On interaction of good-evil, light-darkness in relation to other principles.
(As based on legacy of the ukrainian philosophers of 1840s-1980s)**

Z.I. TIMENYK

National university "Lviv polytechnics", Lviv, Ukraine, E-mail: consystoria@ukr.net

Abstract

Specific features of interaction between several principles have been described within the framework of the philosophical and religious idea discussed. Versatility and ambiguity of processes possessing elements of harmony, symphony and synthesis are validated.

Philosophical and religious idea of good-evil, light-darkness functions through manifestations of the principles of mystique, unity of opposites, unity of all that exists. These principles are indirectly conditioned by the impact of certain interrelations (namely, "God-human-God", "absolute-relative"), models ("aim" – "acts of liberty" – "God's grace" – "power of evil" etc.). In addition, peculiarities of processes occurring within the structures named have been analyzed.

There effectively emerge elements of antinomies, therefore a set of processes which is versatile, ambiguous and disputable is created. From the view point of philosophical space and time concept a specific temporality is formed. Consequences of the processes mentioned lead to rethinking and contextual correction of a number of concepts ("fear of God", "human fear", "ungodliness", "atheism" etc.). In such a manner transformations occur which pertain to transcendent and immanent conditions in context of interreligious communication and interdisciplinary environment.

Analysis of the said idea is associated with constant difficulties which affect understanding of what light-darkness, good-evil really are (namely, complex incommensurate situations involving the principles under discussion, dogmatic systems and the actual processes existing during assertion of the idea).

Keywords: elements of antinomies, idea of good-evil, light-darkness.

Постановка проблеми. Названа ідея щодо структури й самих контактів із відповідними принципами методологічно майже не досліджена. Зокрема, наразі відсутня систематизація концепцій, які стосуються обміркованої ідеї. Фактично невивченим залишається також і комплекс процесів із залученням запропонованих нижче принципів. Тому стан речей, який формується під час аналізу, спонукує до цілісного використання як уже усталених термінів, так і до творення нових, котрі з експеримен-

тальною метою доцільно вводити у науковий обіг.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчує: критичних матеріалів, у яких би заторкувалась тема статті, наразі не виявлено. Все ж, окремі спостереження дослідників є дотичними або ситуативними. М. Ткачук, зокрема, розкриваючи методологічні засади історико-філософського пізнання, акцентує увагу на філософстванні як особливій сфері духовної діяльності у руслі «всього спектра смисложиттєвих проб-

© З.І. Тіменник, 2014

лем» [14, с.43], коли мовиться про прямі чи супровідні прояви добра-зла, світла-темряви. І. Лисий натомість, розмірковуючи про особливість українського філософування, наголошує на «діалектиці явища й сутності» [11, с.15], де обміркована тут ідея упривнюється чи не найповніше. Дотичними є розмисли В. Волошина про ситуації, під час яких «у факті синтезується» [2, с.344] зовнішнє та внутрішнє – тобто у нашому контексті мовиться про ситуацію, коли між реальним та ілюзорним, світлим чи темним установити межу через дію зла стає особливо складно.

Мета дослідження полягає в тому, щоби на підставі праць українських філософів зазначеного періоду з'ясувати, як проявляє себе обміркована тут ідея через зафункціонування низки принципів (зосібна, коли зважити на специфічні стани всередині ідеї, на їх темпоритміку)¹.

Виклад основного матеріалу. Розкриття теми статті пов'язане насамперед із головним комплексом процесів – органічним поєднанням гармонії, симфонії, що ситуативно обумовлюються елементами синтезу.

Доречно звернутися тут до однієї із сентенцій Василя Карпова, який зазначав: «Людське створіння виявляється у трьох видах життя: у мисленні розсудку, у бажанні волі і у відчуженні серця, – [...] усі ці види людського буття становлять один нероздільний суб'єкт, що у свідомості забезпечує свою нероздільність». [8, с. 126]. Таким чином твориться відношення «розсудок-воля-серце», складові якого вказують на цілісність виявів у контексті міждисциплінарного простору і, по-друге, виразно проглядається позиція стосовно неприйняття «чистого розуму» Іммануїла Канта. Тобто Карпов у непроявній формі принципово відкидає можливість таких ситуацій, де не знаходиться місця для органічної взаємодії з психофізичними станами. Адже при дотриманні засад «чистого розуму» упредметнити, скажімо, один із використаних тут принципів – єдності всього суцього – у рамках аналізованої ідеї видається неможливим, особливо коли сприймати тезу Карпова про названі (органічно поєднані) три складники людського створіння.

Стосовно темпоритмічних виявів, то названі стани комплексно реалізують себе під час формування аналізованої ідеї. Зосібна, коли мовиться про таку багатоступінчасту модель, як «мета-акти свободи»-благодать «згори»-«влада зла» [див.: 7, с. 37].

Згрупувавши й поєднавши названі поняття у складну динамічну структуру, Василь Зінківський прагне обґрунтувати закономірність їх одночасного прояву, а відтак – з'ясувати, як (із попереминою ситуативністю і взаємозалежністю) можливе утвердження зла у просторі уже субстантивованого добра. «Акти свободи, – підкреслював філософ, – закорінюючись у метафізичній глибині людини, набувають своєї

творчої сили лишень при поєднанні через благодатну допомогу «згори», без цього вони [–] безсильні й майже завжди віддають людину у володіння зла» [7, с. 37]. Намагаючись з одного боку якнайширше охопити поетапність кілька процесуальних станів, дослідник (через терміносполуку «благодать «згори»»), свідомо стає на позицію загальнотеоретичного осмислення Того, Хто Найвищий, аби ствердити об'єктивізаційні взаємозв'язки аналізованої ідеї та ідеї Бога з погляду структури людини і світобудови. Розмисли цього філософа потрапляють у певну контроверсійну ситуацію з тезою Петра Ліницького, який сприймав «добро» і «зло» не просто з погляду відношення «абсолютне (безумовне)-відносне», а без вникнення у складнощі й суперечності внутрішніх процесів аналізованої ідеї [див.: 10, с. 101].

Між тим, коли починають виявляти себе певні чинники (у Зінківського – це «акти свободи»), то однозначність зникає, а натомість формується логічне виведення «якщо ..., то». Тобто, коли мати на увазі ситуації, під час яких «суперечливе для філософії визначення трансцендентно-іманентного, Ding an sich, якраз і виражає саму сутність релігійного переживання». [1, с. 731–732]. Саме такі ситуації на підставі закону прихованості дають змогу пояснити особливості тих нез'ясованих істин у віровизнавчій системі, котрі впливають із самого феномена таємничості (тобто, коли при нехтуванні названого закону проблематичним стає саме намагання з'ясувати, що ж криється у суті таємничості – добро чи зло, світло чи темрява). Може виникати також супровідний процес, коли диференційовано переосмислювати такі терміни, як «атеїзм» і «безбожництво». Адже за своїм історіософським спрямуванням вони не є адекватними; коли, приміром, мовиться про народи, котрих (зі свідчень християнських місіонерів) нібито вважали безбожними. Насправді суть у тому, що корінні мешканці, не знаючи справжніх замірів чужинців, приховували свої віровизнавчі прикмети. Тоді достовірність правильного розуміння добра-зла, світла-темряви (при поверховому сприйнятті не-своєї віровизнавчої системи) різко зменшувалась, а то й зовсім спотворювалась. Якщо на таке не зважувати, то й формотворчий процес аналізованої ідеї не відтворюватиме потрібних реалій. Ситуація ускладнюється ще й тим, що прояви зла пов'язані не тільки з його таємницею, а й обумовлені найперше глибокою поєднуваністю з добром через постійне намагання заволодіти субстанцією останнього [див.: 6, с. 26]. Звідси випливає, що саму по собі «таємницю зла» до певної міри можна пізнати принаймні хоча б із застосування принципу поєднання і принципу цілісності із супровідною дією моделі «глибинне-цілісне». В усякому разі стан власної просторовості добра і безсубстанційного зла не може бути спрощеним. Тим більше,

коли взяти до відома специфіку духовного росту [див.: 6, с. 26] із його різномірно-темповими особливостями. У ході названих розмислів (щодо функціонування принципу таємничості) ситуативно зафункціонує поняття «невимовність»; воно не поєднується з алогічністю, хоча перебуває з нею у спорадичних зіставленнях під час осмислення догматотворення та міфотворення [1, с.728–780]. Там же проглядається думка: світ релігії, постійно володіючи такими властивостями, як (взаємо)пов'язаність, (взаємо)обумовленість, системність не може обминути таких універсальних ознак, які видимо виявляють себе також у сфері духовного простору, а не лишень – матеріального.

Стосовно концепції Зінківського про «темну самість» («темну духовність») [див.: 6, с. 36] – як особливого центру злих випромінювань, то залишається наразі маловивченим питання про те, якою мірою і як саме названий центр спроможний черпати силу для себе від центру світлих випромінювань. На нашу думку, частково розкрити розглядувану проблему – на суміжжі філософії релігії та моральної філософії – можна б тоді, коли осмислиться в комплексі уся складність паразитичного буття людини, а в ширшому вимірі – системні темпоритміки наслідковості морального занепаду. Отож, тільки беручи до уваги реальні дії закону прихованості через принцип таємничості, можна здійснювати глибший аналітико-синтетичний підхід, як при висвітленні аналізованої ідеї, так у зіставлювальних зв'язках із функціонально суміжними ідеями. У руслі ідеї взаємодії добра-зла, світла-темряви варто розглянути й принцип взаємозв'язку всього сущого, який у філософо-релігійнім розумінні стає квінтесенцією органіки світу (зосібна, – коли реалізується плазмова плинність між добром-злом, – якщо вони перебувають у високочастотному противенстві за субстанційністю буття). Адже процес вираження аналізованої ідеї – то постійне переосмислення духовних реалій її елементів, коли важливою стає не тільки причина дійств чи їх наслідки, а й сама суть (і до того ж – у гармонії противенств та системній постійності суперечливих контактів).

Олексій Гіляров свого часу запропонував основою в утвердженні обміркованого принципу вважати свідомість – в її міждисциплінарних неоднозначних смислових розгалуженнях: «Усі наші вірування і в Бога, і в чорта, і в рай, і в пекло, і та ін., усі наші вчення й науки – богословія і філософія – [...] усе це становить зміст свідомості і від свідомості [...] [є] не віддільне».[4, с.117–118]. Стосовно двох центрів випромінювань (темного та світлого) – у В. Зінківського й щодо універсальних, усепроникних здатностей свідомості – в О. Гілярова, то при утвердженні ідеї взаємодії добра-зла, світла-темряви названі центри починають комплексно взаємодіяти зі свідомістю. За та-

ких обставин періодично зафункціонують кілька дій, а формування ідеї ускладнюється одночасним виявом добра-зла, світла-темряви: і від названих центрів, і від свідомості (і – від однойменних моделей, складові яких є також елементами аналізованої ідеї). З онтологічного боку до такого комплексу ситуацій підійшов Йосиф Сліпий. У непроявленій формі, маючи на увазі аналізовану тут ідею, він натомість зосереджується на феноменальних можливостях душі. «Душа, – зазначав він, – то «темня, в якій зложено золото і жемчуги, здорове зерно і полу, нахили до чеснот і склонності² до гріха, фарисейську зарозумілість і покору». [12, с.130]. У понятті «зложено» філософ прагнув не лишень відтворити першопочаток Боготворення. Тут проглядається намір з'ясувати, як уреальнюються елементи синтезу під час проявів суперечностей людської душі. Тобто, коли мовиться про складність взаємодії світла й темряви, коли «нахили» й «скхильності» поперемінно виявляють себе то зі світлоносністю «здорових зерен» думок, то з темрявою «полови» – символічного чинника деструктивного зла. У понятті «зложено» автор не мав на думці статику формального взаємоіснування названих протилежностей. Адже у процесі аналітико-синтетичного осмислення самої душі сприйнято як «темню» – постійну недовідомість, повсякчасну недопізнаність, гносеологічно відносно «непроглядь». Отож «темня» набуває сутнісно вже іншого контексту (порівняно з «темрявою»). Тобто визнається стан об'єктивно неповної пізнаності добра-зла, світла-темряви. Таким чином, «темня» смислово не поєднується (у цьому разі) з чимось злим.

Комплекс обміркованих ситуацій доповнив Гавриїл Костельник. У нього процес цілісного поєднання розумового й духовного, уоднозначуючись, набуває ознак синтезу: «становище в людському думанні ...[–] се становище, де чут[т]я і совість, і розум спливаються в одно, де розум скріплений цілою душею». [9, с.19]. Помітно, як синхронізують свої дії оприявлені конструкт «спливати-скріплювати» і прихований «цілісність-синтез». Коли перший конструкт, універсалізуючи весь темпоритмічний потенціал кількох (в одночасі виражених) процесів, забезпечує взаємодію неоднозначних, контроверсійних сил, то другий – через вираження принципу гармонії-симфонії – сприяє злагодженій темпоритмізації добра-світла.

Названу поперемінність контроверсійно-гармонійних процесів помітив свого часу Олексій Гіляров. Мовиться про ситуації, коли людська душа, то «охороняє-застерігає» від зла-темряви, то «спокушає» (при взаємодії відповідних сил) [див.: 3, арк. 14]. Названа поперемінність проглядається і в уже обміркованій концепції Зінківського [див.: 6, с.36]. Таку поперемінність Гіляров сприймав, як закономірність, дану людині від Того, Хто Най-

вищий, вбачаючи в цьому сутність, або, як він висловився, – зерно релігії. [див.: 4, с. 96, 117–118]. Особливо коли такі вияви зафункціюють при утвердженні добра-світла і стосуються самопізнання на підставі внутрішнього досвіду душі. Парадоксальною, на перший погляд, виглядає сентенція: «Ніщо не сидить так глибоко, як поверховість» [12, с.13], котра виявляється через замасковані під світлоносність приховані, утаємничені дії темряви.

Типовими є тут поняття «в'язень». Студії на межі філософії та богослів'я давали можливість Йосифу Сліпому силою наукової інтуїції відчути усю важкість боротьби з темрявою людських дій – особливо, коли темрява виявляє здатність проникати і «вселяться» у «святая святих» – у світі найвищих ієрархічних центрів. Після прибуття до Ватикану із заслання у сов'єтських концтаборах Владика Йосиф почав відверто називати себе «в'язнем», але тепер уже – ватиканським [див.: 15, с. 130]. Постає асоціативне порівняння трьох понять: «в'язень сов'єтських концтаборів», «в'язень Ватикану» і «в'язень Христа ради». Щодо останнього самовислову [див.: 13], то Владика Йосиф пишався ним, вважаючи для себе стан такого «ув'язнення» співзвучним світлоносним ідеям. Конкретика духовного буття «В'язня Христа ради» розкривається у його Заповіті. Помітним стає послідовно наростаючий темпоритм думки при ствердженні світлоносності буття українського християнства у «Святій Столиці» (Ватикані), всупереч діянням римських сил темряви. Наприклад, «Монастир Студитів» («острівець праведності») у «Святому Місті» упротилежнюється до символічного материка сил темряви. Незвичайність осмислення поняття «В'язень Христа ради» у тім, що Владика Йосиф відчував: віра в повноту Церкви – Патріархат, – як особливий вияв світлоносності за умови правдоносності, справедливості. Тому логічно (й з моральних міркувань) в одному з листів до кардинала Філіпа (від 12 грудня 1977 р.) Й. Сліпий стверджував: «Мою гіркоту і мого народу породжує біль розуміння того, що в лоні [Римо-Католицької – З.Т.] Церкви немає справедливості». [15, с. 159]. Відношення «світло-темрява» накладається на моральне буття Церкви (із супровідною дією моделі «права-справедливість»): коли вирішальним критерієм істини є теза про те, що віра без добрих діл – мертва. Коли ж субстанція віри перетворюється на духовну мертвечину (у даному

разі – згаслу віру), то така субстанція стає проникною для темряви. Тому темпоритміка відношення «світло-темрява» здатна переміщуватися винятково у внутрішньопросторове буття Церкви, стан світлоносності мислення керівників якої – неоднозначний, часто контрастно протилежний до певних проблем буття, а отже, й – відповідних дій. Протиріччю світла-темряви виявлялось у тім, що з «Апостольської Столиці» періодично роздавалися обіцянки про надання патріаршого устрою для УГКЦ, то знову виставлялись нові умови надання. Після чого алогічних розмірковувань замикалося до появи ... нового кола.

Існує, отже, наразі маловивчена циклічна мисленнева світоглядно-свідомісна темпоритміка ватиканських діячів (принаймні – на рівні деяких кардиналів і пап), коли періодично темрява видається за світло і – навпаки. «Розкодування» такого феномена, на думку отця Івана Гриньоха, полягає у прагненні розвіяти мисленневі стереотипи – щось на зразок «світлої віри в доброго царя»: «серед українців, – зауважував о. І. Гриньох, – є тенденції до софістичних розрізень між куріальними чи ватиканськими прелатами і папою, якщо мова про так часто кривдні і несправедливі рішення» [стосовно УГКЦ – З.Т.] [...]. Але такий підхід «не згідний з дійсним станом речей [...]». Тому найвищий час зарахувати такі міркування до «атенейських плетень», щоб покористуватися словами ап[остола] Павла» [5, с. 66-67].

Тому при аналізі ідеї взаємодії добра-зла, світла-темряви створюється щоразу ефект проблематичності, який впливає на процес безперервності евристичних процесів (зокрема, з огляду на ускладнені несумірні зв'язки між принципом і законом).

Висновки. Отже, об'єктивно існує стан неповного пізнання протилежних духовних явищ. Зафункціонують кілька комплексних процесів, особливістю яких є поперемінні дії відповідних протилежностей («темрява-темінь», «варварство»-«атеїзм»-«безбожництво»-«невірство» і та ін.). Відсутність взаємодій між елементами названих конструктів спричинюють деструктивні процеси. У виниклих антиноміях зафункціонують елементи гармонії, симфонії, синтезу.

Перспективними стають дослідження того, як формуються закономірності названих процесів у зв'язках з іншими філософо-релігійними ідеями.

ПРИМІТКИ:

¹ Темпоритміка – впорядкований мовленнєвий процес, що спроможний розкривати внутрішню суть філософо-релігійної ідеї із залученням комплексу найрізноманітніших чинників, зокрема через цілісність, гармонію, симфонію, через здатність до часово-просторового синтезу.

² «Склонности» – тобто «схильності». – З.Т.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Булгаков С. Трансцендентальная проблема религии (продолжение) / Сергей Булгаков // Вопросы Философии и Психологии [Москва]. – 1914. – Ноябрь-дек. – Кн. 5 (125). – С. 728–780.
2. Волошин В. Историчний факт та факт релігійної історії / В. Волошин // Гілея. – Вип. 75 (№8). – 2013. – С. 343–345.
3. [Гіляров Олександр]. [О направлениях философской науки (материализм, идеализм и др.): [монография(?)]. [Кінець 20-х – початок 30-х рр. XX ст.] / [Олександр Гіляров] // Ін-т рукопису НБУ ім. В.Вернадського НАНУ, ф. 210 (Гіляров О.М.), [од. зб.] 6. – Арк. 14.
4. Гіляров А. Н. Философия в ее существе, значении и истории / А. Н. Гіляров ; [сост., ред. изд. и автор. вступ. статьи Волков А.Г.]. – Мелитополь : Издательский дом МГТ, 2007. – Т.1. — 352 с. - (Серия «Антология украинской мысли»).
5. Гриньох І, о. Куди прямує Ватикан? / І.Гриньох, о. // Сучасність [Мюнхен], 1974. – №4 (160). – С. 66–67.
6. Зеньковский В. Зло в человеке / В. Зеньковский // Путь [Париж], 1938. – № 56. – Май-июнь. – С. 19-36.
7. Зеньковский В., прот. Очерк моей философской системы / В.Зеньковский, прот. // Вестник Русского Студенческого Движения [Париж ; Нью-Йорк], 1962. – III–IV (№ 66–67). – С. 37-39.
8. Карпов В. Введение в философию. Сочинение проф. Спб. Д[уховной] А[кадемии] Карпова / Василий Карпов. – СПб. : В Типографии Иг. Глазунова, 1840. – VII с. + 135 с.
9. Костельник Г. Світ як вічна школа: Філософічні розважання / Г. Костельник. – Львів : Накл. автора, 1931. – 59 с. – (За дозволом церковної влади).
10. Линицкий П. И., проф. Пособие к изучению вопросов философии (элементы философского миросозерцания) / П. И. Линицкий, проф. – Х. : Типография Губернского управления, 1892. – 425 с.
11. Лисий І.Я. Національна філософія як проблема / І.Я. Лисий // Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство. – Том. 128. – 2012. – С.9-15.
12. [Сліпий Йосиф]. Твори Кир Йосифа, Верховного Архієпископа і Кардинала / [Йосиф Сліпий] ; зібрані о. проф. д-р Іван Хома і о. д-р Ю. Федорів ; Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи. – Рим : [Б. в.], 1970. – Т. 3–4. – 900 с.
13. [Сліпий Йосиф, Патріярх]. Заповіт / Йосиф Сліпий, Патріярх]. – Львів : Папуга, 2004. – 32 с. – (Серія «Духовна спадщина»).
14. Ткачук Марина. Проблеми теорії і методології історико-філософського пізнання в інтерпретації Петра Ліницького / Марина Ткачук // Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство. – Том. 102. – 2010. – С. 43-49.
15. [Філіп, кардинал]. Лист кардинала Філіпа до кардинала Йосифа Сліпого від 29 вересня 1976 р. / [Кардинал Філіп] // Ваб'як Августин, [о.]. Легітимність Українського Патріархату. – Ліон ; Львів : Місіонер, 2004. – С. 130.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2014

REFERENCES:

1. *Bulgakov S.* Transcendental'naja problema religiji (prodolzhenije) (Transcendental Problem of Religion (continuation)). *Woprosy Filosofiji i Psihologii* [Moskwa], 1914, no.125, pp. 728-780.
2. *Woloshyn V.* Istorychnyj fakt ta fakt relihijnoji istoriji (Historical Fact and Fact of Religious History). *Gileja*, 2013, no. 8, pp. 343-345.
3. [Giliarov Olexsij]. [O napravlievijach filosofskoj nauki (materialism, idealism i dr.): [monohrafija (?)]]. [Kinec' 20-h – pochatok 30-h rr. XX st.] In-t rukopysu NBU im. Wernads'koho NANU, f. 210 (Giliarov O.M.), [od. zb.] 6, ark. 14 [On Philosophical Trends (Materialism, Idealism etc.): [Monograph]. [Early 1920s-late 1930s]. *Manuscript Institute of V.Vernadsky National Library of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine*, library stock 210 (Giliarov O.M.), [unit of storage] 6, sheet 14.
4. *Giliarov A.N.* Filosofija w jejo sushchiestwie, znachieniji i istoriji ((Philosophy in Its Essence, Significance and History). Melitopol', 2007, 352 p.
5. *Hryn'och, O.* Kudy priamuje Watykan ? (Where is Vatican Going?). *Suchasnist'* [Mjunhen], 1974, no. 4(160), pp. 66-67.
6. *Zien'kovskij W.* Zlo w chielowiekie (Evil in a Human). *Put'* [Paryzh], 1938, no.56, pp. 19-36.
7. *Zien'kovskij W.*, prot. Ochierk mojej filosofskoj sistiemy (Essay on My Philosophical System). *Wiestnik Pusskoho Studienchieskoho Dwizhienija* [Paryzh ; N'ju-Jork], 1962, no. 66-67, pp. 37-39.
8. *Karpov V.* Wwiedienie w filosofiju. Sochinienije prof. SPb. D[uhownoj] A[kademiji] Karpova (Introduction to Philosophy. Essay by Professor of Saint-Petersburg S[piritual] A[kademy] Karpov). SPb., 1840, pp. VII + 135.
9. *Kostel'nyk H.* Swit jak wiczna shkola. Fil'osofichni rozwazhannja (The World as an Eternal School: Philosophical Reflections). L'viv, 1931, 59 p.
10. *Linickij P. I.*, prof. Posobije k izuchieniju woprosow filosofiji (elieimienty filosofskoho mirosoczercanija) (Philosophical Manual (Elements of Philosophical World View). Kharkiw, 1892, 425 p.
11. *Lysyj I.* Nacional'na filosofija jak problema (National Philosophy as a Problem). *Naukowi zapysky NaUKMA. Filosofija ta relihijeznawstwo*, vol. 128, 2012, pp. 9-15.
12. [Slipyj Josyf]. Twory Kyr Josyfa Werhownoho Arhyjepyskopa i Kardynala (Writings of Kyr Yosyf, Major Archbishop and Cardinal collected by Father Ivan Khoma, Doctor of the Church and Father Yu. Fedoriv, Doctor of the Church. Pope St. Clement Ukrainian Catholic University). Rym, 1970, 900 p.
13. [Slipyj Josyf, Patriarch]. Zapowit (Testament). L'viv, 2004, 32 p.
14. *Tkachuk Maryna.* Problemy teoriji i metodolohiji istoryko-filosofs'koho piznannja w interpretaciji Petra

Linuc'koho Naukowi zapysky NaUKMA. *Filosofija ta relihijeznawstwo*, vol.102, 2010, pp.43-49.
15. [Filip, Kardynal]. Lyst Kardynala Filipa do Kardynala Josyfa Slipoho wid 29 weresnja 1976 r. // Babjak Awhustyn, [o.]. Lehitymnist' Ukrajins'koho Patrjarhatu (Letter of Cardinal Philip to Cardinal Josuf Slipuj dated September 29, 1976. Babjak Awhustyn, [o.]. Legitimacy of Ukrainian Patriarchate). Lion; L'viv, 2004, 130 p.

Тіменик Зиновій Іванович – кандидат філософських наук, доцент
Національний університет «Львівська політехніка»
Адреса: 79000, м. Львів, вул. Степана Бандери, 12
E-mail: consystoria@ukr.net

Timenyk Zynovij Ivanovych – PhD in philosophy, associate professor
National university “Lviv polytechnics”
Address: 12, Stepana Bandery Str., Lviv, 79000
E-mail: consystoria@ukr.net